

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΑ

Η ΘΑΛΑΣΣΑ πού άπλώνεται μπροστά μου ένόσω γράφω λάμπει μᾶλλον παρά στραφταλίζει στην άτονη μαγιάτικη λιακάδα. Πάνω πού γυρίζει ή παλίρροια, άκουμπάει γαλήνια στη στεριά, άκηλίδωτη σχεδόν άπό κυματάκια κι άφρους. Ζυγώνοντας στον όρίζοντα παίρνει εκείνο τó όργιῶδες πορφυρό, αὐλακωμένο κατά διαστήματα άπό σμαραγδένιες γραμμές. Στόν όρίζοντα γίνεται βαθυγάλαξη. Κοντά στη στεριά, εκεί όπου τή θέα μου όριοθετοῦν θεόρατοι όγκοι κυρτών κίτρινων βράχων, βλέπεις μιᾶ λωρίδα πιό άνοιχτοῦ πράσινου, ψυχροῦ καί καθάριου, λιγότερο φωτεινοῦ, θαμποῦ πάντως, όχι διάφανου. Εἴμαστε στό βορρά καί τó λαμπρό φῶς τοῦ ἥλιου δέν καταφέρνει νά διαπεράσει τή θάλασσα. Στά σημεῖα όπου τó νερό άγγίζει άπαλά, φευγαλέα τά βράχια μένει άκόμη μιᾶ φλούδα χρῶμα. Ὁ άνέφελος οὐρανός εἶναι πολὺ άχνός στόν βαθυγάλαζο όρίζοντα, ύπογραμμίζοντάς τον άπαλά με άσήμι. Τό γαλάζιο του γίνεται όλο καί πιό έντονο όσο τραβάει για τó ζενίθ· εκεί πάλλεται. Ὅμως ó οὐρανός δείχνει ψυχρός, μέχρι κι ó ἥλιος δείχνει ψυχρός.

Τό παραπάνω κομμάτι τó εἶχα γράψει με σκοπό νά εἶναι ή έναρκτήρια παράγραφος στα άπομνημονεύματά μου, όταν συνέβη κάτι τόσο άδιανόητο, τόσο φορικό ώστε

ἀκόμη και τώρα δὲν μπορῶ νὰ πείσω τὸν ἑαυτό μου νὰ τὸ περιγράψει, παρὰ τὸ χρόνο πὸν μεσολάβησε και παρότι μοῦ ἔχει περάσει ἀπὸ τὸ μυαλό μιὰ πιθανὴ ἂν και ὄχι ἐντελῶς καθησυχαστικὴ ἐρμηνεία. Ἴσως μετὰ ἀπὸ ἓνα ἀκόμη διάλειμμα θὰ νιώσω πιὸ ἤρεμος, θὰ ἔχει καθίσει κάπως περισσότερο τὸ μυαλό μου.

Ἔκανα λόγο γιὰ ἀπομνημονεύματα. Τελικὰ σὲ κάτι τέτοιο θὰ ἐξελιχτεῖ τοῦτο τὸ χρονικό; Ὁ καιρὸς θὰ δείξει. Πρὸς τὸ παρόν, μὲ ἡλικία μίας σελίδας, μᾶλλον σὲ ἡμερολόγιο φέρνει παρὰ σὲ ἀπομνημονεύματα. Ἔ, ἂς εἶναι ἡμερολόγιο λοιπόν. Πόσο λυπᾶμαι πὸν δὲν κρατοῦσα ἡμερολόγιο ἀπὸ παλιά, τί τεκμήριο θὰ ἦταν αὐτό! Ὅμως τώρα πιά τὰ σημαντικὰ συμβάντα στὴ ζωὴ μου ἔχουν τελειώσει και τὸ μόνο πὸν ἀπομένει εἶναι «οἱ στοχασμοὶ ἐν ἡρεμία». Νὰ μετανοῶ γιὰ τοὺς ἐγωισμοὺς μιᾶς ὀλόκληρης ζωῆς; Ὅχι ἀκριβῶς, κάτι ἀνάλογο ὅμως. Ἐννοεῖται ὅτι τέτοια κουβέντα δὲν τὴν ξεστόμισα ποτὲ στὶς κυρίες ἡθοποιούς και τοὺς κυρίους ἡθοποιούς. Θὰ γελοῦσανε μέχρι τὴ Δευτέρα Παρουσία.

Τὸ θέατρο εἶναι ἀσυζητητὶ ἓνας χῶρος ὅπου μαθαίνει κανεὶς πόσο ἐφήμερη εἶναι ἡ ἀνθρώπινη δόξα: ἄχ, ὅλες ἐκεῖνες οἱ ὑπέροχες ἀστραφτερές ὀριστικὰ χαμένες παντομίμες! Τώρα λοιπόν θ' ἀπαρνηθῶ τὴ μαγεία και θὰ γίνω ἐρημίτης: θὰ τοποθετήσω τὸν ἑαυτό μου σὲ μιὰ κατάσταση ὅπου θὰ μπορῶ νὰ δηλώσω μὲ πᾶσα εὐλικρίνεια πὸς τὸ μόνο πὸν ἔχω νὰ κάνω εἶναι νὰ μάθω νὰ εἶμαι καλός. Δικαιολογημένα τὰ τέλη τῆς ζωῆς θεωροῦνται ὡς περίοδος περισυλλογῆς. Θὰ τὸ μετανιώσω ἄραγε πὸν δὲν ἔκανα νωρίτερα τὴν ἀρχή;

Εἶναι προφανές ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ γράψω, καὶ μάλιστα νὰ γράψω μ' ἓναν τρόπο ποῦ δὲν ἔχω χρησιμοποιήσει μέχρι τώρα. Τὰ ὅσα ἔχω γράψει ὡς τώρα εἶναι ἔπεα πτερόεντα, καὶ γράφτηκαν ἔτσι ἐσκεμμένα. Τοῦτο ἐδῶ διεκδικεῖ τὸ ὀριστικόν, εἶναι κάτι ποῦ θέλει νὰ ἐλπίζει πῶς θ' ἀντέξει στὸ χρόνο. Ναί, ἤδη τὸ προσωποποιῶ τὸ ἀντικείμενο, τὸ βιβλιαράκι, τὸ λίβελο, τοῦτο τὸ πλάσμα ποῦ τοῦ δίνω ζωὴ καὶ ποῦ ταυτόχρονα θαρρεῖς πῶς ἔχει δική του θέληση. Θέλει νὰ ζήσει, θέλει νὰ ἐπιβιώσει.

Σκέφτηκα νὰ γράψω ἓνα ἡμερολόγιο, ὄχι γιὰ τὰ ὅσα συμβαίνουν τώρα, γιὰτὶ δὲν πρόκειται νὰ συμβεῖ τίποτα, ἀλλὰ κάτι σὰν καταγραφή σκέψεων ἀνάκατων μὲ παρατηρήσεις ἀπὸ τὴν καθημερινότητα: «ἡ φιλοσοφία μου», οἱ *pensées* μου μὲ φόντο ἀπλὲς περιγραφές τοῦ καιροῦ καὶ ἄλλων φυσικῶν φαινομένων. Ὡς ἰδέα καλὴ τὴ βρισκω καὶ πάλι. Ἡ θάλασσα. Βιβλίον ὀλόκληρον θὰ μπορούσα νὰ γεμίσω καὶ μόνο μὲ τίς παραστάσεις τῆς ὅπως τίς ἔχω στὸ μυαλό μου. Ὅπως δὴποτε θὰ μοῦ ἄρесе νὰ γράψω μιὰ τεκμηριωμένη περιγραφή τοῦ περιβάλλοντος χώρου, γιὰ τὴ χλωρίδα καὶ τὴν πανίδα του. Θὰ μπορούσε νὰ ἔχει κάποιον ἐνδιαφέρον, ἂν, βέβαια, ἐπέμενα στὴν προσπάθειά μου, κι ἂς μὴν εἶμαι κανένας Γουάιτ ποῦ ἔχει ἐντυφῆσει στὶς ἀρχαιότητες τοῦ Σέλμπορν. Τούτη δὲ τὴ στιγμή ἀπὸ τὸ παράθυρό μου καταντικρὺ στὴ θάλασσα βλέπω τρία διαφορετικὰ εἶδη γλάρων, χελιδόνια, ἓναν κορμοράνο, ἀμέτρητες πεταλοῦδες νὰ πεταρίζουν πάνω ἀπὸ τὰ λουλούδια ποῦ κατὰ ἓνα μαγικὸ τρόπο φτρώνουν στὰ κίτρινα βράχια μου...

Δὲν πρέπει νὰ κάνω πάντως ἀπόπειρες γιὰ «περίτεχνα» γραψίματα, θὰ μοῦ καταστρέψουν τὸ ἐγχείρημα.

Ἀφήστε πού τὸ μόνο πού θὰ καταφέρω θὰ εἶναι νὰ γελοιοποιηθῶ.

Ἄχ, εὐλογημένη βόρεια θάλασσα, θάλασσα μὲ τὰ ὄλα της, μὲ τίς γνήσιες, σπλαχνικὲς φουσκονεριές της, ὄχι σὰν ἐκείνη τὴν πηχτὴ ἀποφορὰ τῆς Μεσογείου!

Ἄκουσα πὼς ἔχει φώκιες σὲ τοῦτα τὰ μέρη, ἀλλὰ δὲν ἔχω δεῖ καμιά ὡς τώρα.

Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ κάνω διάκριση ἀνάμεσα στὰ («ἀπομνημονεύματα») καὶ στὸ («ἡμερολόγιο») ἢ καὶ στοὺς («στοχασμούς»). Μπορῶ ἐπίσης, ἀναγνώστη, σὲ τοῦτο τὸ σεργιάνι μου νὰ σοῦ μιλήσω καὶ γιὰ τὴ μέχρι τώρα ζωὴ μου καὶ γιὰ τὴν «κοσμοθεωρία» μου. Γιατί ὄχι; Μπορεῖ νὰ μοῦ βγοῦνε ἀβίαστα καθὼς συλλογιέμαι. Ἔτσι λοιπὸν χωρὶς ἀνησυχίες (δὲν εἶπα νὰ τίς ἀφήσω πίσω μου τίς ἀνησυχίες;) θὰ ἀνακαλύψω τὸ «λογοτεχνικό μου στίλ». Ἔτσι κι ἀλλιῶς, γιατί θὰ πρέπει νὰ τὴν πάρω τώρα τὴν ἀπόφαση; Ἀργότερα, ἂν μοῦ κάνει κέφι, μπορῶ νὰ ἀξιοποιήσω ἐτοῦτο τὸ σεργιάνι σὰν πρόχειρες σημειώσεις γιὰ μιὰ ἀφήγηση μὲ πιὸ πολὺ εἰρμό. Μά τὴν ἀλήθεια, ποιὸς τὸ ξέρει ἂν θὰ βρῶ ἐνδιαφέρον στὴ ζωὴ πού ἔχω ἀφήσει πίσω μου ὅταν θ' ἀρχίσω νὰ τὴν ἀφηγοῦμαι; Μήπως νὰ τήνε σύρω σιγὰ σιγὰ τὴν ἱστορία ἴσαμε τὸ σήμερα, σὰν νὰ λέμε ν' ἀφήσω τὸ παρόν μου νὰ πλημμυρίσει τὸ παρελθόν μου;

Προκειμένου νὰ ἀνανήψω ἀπὸ τὸν ἐγωισμό: εἶναι ἡ αὐτοβιογραφία ἢ καλύτερη μέθοδος; Τέλος πάντων, μιὰ πού φιλόσοφος δὲν εἶμαι, ἂν εἶναι νὰ στοχαστῶ γιὰ τὸν κόσμον μόνο μέσα ἀπὸ τοὺς στοχασμούς γιὰ τίς δικές μου περιπέτειες μπορῶ νὰ τὸ κάνω. Καὶ νιώθω πὼς ἤρθε

ἐπιτέλους ἡ ὥρα νὰ σκεφτῶ τὸν ἑαυτό μου. Μπορεῖ ν' ἀκούγεται παράξενο ὅτι ἓνας ἄνθρωπος ποὺ στὶς λαϊκὲς φυλλάδες τὸν ἀποκαλοῦν («τύραννο» καὶ «Γάταρο» καὶ (ἂν θυμᾶμαι καλὰ) «ἐξουσιομανὲς τέρας») νιώθει ὅτι δὲν τὸ ἔχει κάνει μέχρι τώρα. Στὴν οὐσία ἐλάχιστη αἴσθησις ταυτότητας διαθέτω.

Εἶναι γεγονὸς πὼς μόνο τώρα τελευταῖα νιώθω αὐτὴ τὴν ἀνάγκη νὰ γράψω κάτι ποὺ καὶ προσωπικὸ νὰ εἶναι καὶ νὰ ἔχει τὸ χαρακτήρα στοχασμοῦ. Τότε ποὺ ἔγραφα τὰ ἔπεα πτερόεντα, ἔλεγα πὼς τὸ μόνο βιβλίο ποὺ θὰ ἔγραφα ποτέ μου θὰ ἦταν βιβλίο μαγειρικῆς!

Ἦρθε ἡ ὥρα γιὰ τὶς συστάσεις — πρῶτα καὶ κύρια στὸν ἑαυτό μου, καταπῶς μοῦ φαίνεται. Τί παράξενο εἶδος εἶναι τελικὰ ἡ αὐτοβιογραφία. Γιὰ τοὺς τρίτους, ἂν τοῦτα ἐδῶ τὰ λόγια δοῦν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας στὸ ὄχι πολὺ ἀπώτερο μέλλον, εἶναι κάτι ποὺ θὰ γίνει σὲ ἐντελῶς ἐπιδερμικὸ ἐπίπεδο, τοῦ τύπου «οἱ συστάσεις περιτεύουν», καθὼς λέγεται στὶς συγκεντρώσεις. Πόσο χρόνο ἀντέχει ἡ θνητὴ φήμη; Τὸ δικό μου εἶδος φήμης ὄχι πάρα πολὺ, πάντως ἀρκετά. Ναι, ναι, εἶμαι ὁ Τσάρλς Ἄροουμπαί καὶ τώρα ποὺ τὰ γράφω αὐτὰ ἔχω, ἄς ποῦμε, ὑπερβεῖ τὸ ἐξηκοστὸ ἔτος τῆς ἡλικίας. Δὲν ἔχω σύζυγο, οὔτε παιδιὰ, οὔτε ἀδερφό, οὔτε ἀδερφή, εἶμαι ὁ πασίγνωστος ἑαυτός μου, ποὺ ἡ φήμη τὸν ἔχει κάνει ἀστραφτερὸ καὶ εὐθραυστο. Ἀπὸ πολὺ καιρὸ εἶχα πάρει τὴν ἀπόφαση ν' ἀποσυρθῶ ἀπὸ τὸ θέατρο ὅταν περάσω τὰ ἐξήντα. («Ἐσὺ δὲν πρόκειται ν' ἀποσυρθεῖς ποτέ»), μοῦ εἶχε πεῖ ὁ Γουίλφρεντ. «Εἶσαι ἀνίκανος γιὰ τέτοιο πράγμα». Ἐπεσε ἔξω.) Γιὰ νὰ εἶμαι εἰλικρινής, μὲ κούρασε

τὸ θέατρο, τὸ βαρέθηκα. Καὶ αὐτὸ κανέννας ἀπὸ ὄσους μὲ γνώριζαν καλά, οὔτε ὁ Σίντνεϊ οὔτε ὁ Πέρεγκριν οὔτε ὁ Φρίτσι, οὔτε ὁ Γουίλφρεντ οὔτε ἡ Κλέμεντ ὅσο ζοῦσαν, δὲν ἦταν σὲ θέση νὰ τὸ προβλέψει ἢ νὰ τὸ φανταστεῖ. Καὶ δὲν πρόκειται ἀπλῶς γιὰ ἓνα ζήτημα σοφῆς ἀποχώρησης «στὸν κολοφῶνα τῆς δόξας μου». (Πόσοι καὶ πόσοι ἠθοποιοὶ καὶ σκηνοθέτες δὲν καταντοῦν θλιβεροὶ μὲ τὸ νὰ ἐκβιάζουσι τὴν ἀποδοχὴ τοῦ κοινοῦ;) Τὰ βαρέθηκα πιά ὅλα αὐτά. Ὑπῆρξε μιὰ ἐσωτερικὴ ἀλλαγὴ.

«Ἐντάξει, φεύγω», εἶπαν, «ἀλλὰ μὴ φανταστεῖς πῶς θὰ μπορέσεις νὰ ἐπιστρέψεις». Δὲν θέλω νὰ ἐπιστρέψω, σᾶς εὐχαριστῶ ἀπὸ καρδιάς! «Ἄν σταματήσεις νὰ δουλεύεις καὶ ζεῖς μόνος σου, σιγὰ σιγὰ θὰ τρελαθεῖς χωρὶς νὰ τὸ πάρεις εἶδηση». (Ἡ παρέμβαση αὐτὴ ἦταν τοῦ Σίντνεϊ.) Συμβαίνει τὸ ἀντίθετο, νιώθω πῶς ἔχω ἀπολύτως σῶας τὰς φρένας, νιώθω ἐλεύθερος καὶ εὐτυχὴς γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ μου!

Αὐτὸ δὲν σημαίνει πῶς ἔφτασα ποτὲ στὸ σημεῖο νὰ «ἀπορρίπτω» τὸ θέατρο, ὅπως φέρ' εἰπεῖν δὲν ἔπαψε ποτέ της νὰ κάνει ἡ μητέρα μου. Ἀπλῶς εἶχα ἐπίγνωση ὅτι ἂν ἔμενα κι ἄλλο, θ' ἀρχίζα νὰ γερνάω πνευματικά, θὰ ἔχανα κάτι ποὺ συνοδοιποροῦσε ὑπομονετικὰ στὸ πλευρό μου ὡς τότε, ὅμως ἴσως νὰ ἔφευγε ἂν ἐντέλει τὸ παραμελοῦσα: κάτι ποὺ δὲν εἶχε σχέση μὲ τίς ἔγνοιες τῆς δουλειᾶς μου, ἀντίθετα ἦταν πολύτιμο ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἦταν ἄσχετο μ' αὐτές. Θυμᾶμαι τὸν Τζέιμς ποὺ ἔλεγε κάτι γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τελευτοῦν στὶς σπηλιές. Ἔ, λοιπόν, αὐτὸ ἐδῶ εἶναι ἡ δική μου σπηλιά. Κι ἔφτασα μέχρι ἐδῶ ἔχοντας μαζί μου αὐτὸ τὸ πολύτιμο πράγμα ποὺ μὲ ἀκολουθοῦσε, σὰν φυλαχτὸ ποὺ τώρα πιά μπορῶ

νά τὸ ξετυλίξω. Τί ἐπιβλητικὸ καὶ στομφῶδες ποὺ ἀκούγεται αὐτό! Πάντως ὁμολογῶ ὅτι σπάνια ξέρω τί ἀκριβῶς ἐννοῶ. Ἄς διακόψουμε γιὰ λίγο αὐτοὺς τοὺς μᾶλλον περισπούδαστους στοχασμούς.

Οἱ παραπάνω παρατηρήσεις γράφτηκαν σὲ σειρά ἡμερῶν, ὑπέροχα ἄδειων μοναχικῶν ἡμερῶν, ποὺ ἀπ' ὅσο θυμᾶμαι τίς λαχταροῦσα σὰν καὶ τί χωρὶς νὰ πιστεύω κατὰ βάθος πῶς τίς ἤθελα τόσο πολὺ ὥστε κάποια μέρα θὰ τίς εἶχα δικές μου.

Ξαναπῆγα γιὰ κολύμπι, ὅμως δὲν ἔχω ἀνακαλύψει ἀκόμη τὸ κατάλληλο μέρος. Σήμερα τὸ πρωὶ ἔκανα ἀπλῶς μιὰ βουτιά στὰ βαθιὰ ἀπὸ τὰ βράχια ποὺ εἶναι πιὸ κοντινὰ στὸ σπίτι, ἐκεῖ ποὺ κατεβαίνουν σχεδὸν κάθετα, πάντως ἔχουν κάμποσα κοιλώματα καὶ προεξοχές ποὺ σχηματίζουν ἐπικίνδυνη σκάλα. «Ὁ βράχος μου» τὸν ἔχω βαφτίσει, κι ἄς μὴν εἶναι καλὰ καλὰ οὔτε ἔξι μέτρα ὅταν τραβιοῦνται τὰ νερά. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ νερὸ εἶναι πολὺ κρῦο, ὅμως σὲ δευτερόλεπτα ἔχεις τὴν αἴσθησή σου καλύπτει τὸ σῶμα μ' ἓνα χλιαρό, στιλπνὸ δέρμα, σὰν ν' ἀποκτᾶς λέπια γοργόνας. Ἡ πρόκληση κάνει τὸ αἷμα ν' ἀναγαλλιάζει μὲ καινούργιο σφρίγος. Ναι, ἐδῶ εἶμαι στὸ στοιχεῖο μου. Περίεργο ὅσο σκέφτομαι πῶς δὲν εἶχα ἀντικρίσει θάλασσα μέχρι τὰ δεκατέσσερα.

Εἶμαι δεινὸς κολυμβητής, δὲν μὲ φοβίζει τὸ ἀνταριασμένο νερὸ. Σήμερα ἡ θάλασσα ἦτανε ἡμερὴ σὲ σύγκριση μὲ τοὺς ὠκεανούς στοὺς ἀντίποδες, ποὺ τοὺς ἔσχιζα σὰν τὸ δελφίνι. Τὸ πρόβλημά μου ἦταν μᾶλλον τεχνικῆς ὑφῆς. Παρόλο ποὺ ἡ φουσκοθαλασσιὰ ἦταν μέτρια, εἶδα κι ἔπαθα νὰ σκαρφαλώσω μετὰ στὸ βράχο. Ὁ «βρά-

χος» παραΐταν κοφτός, οί προεξοχές παραΐταν στενές. Τὸ κυματάκι μὲ περιγελοῦσε, μὲ ὕψωνε πρὸς τὸ βράχο, μετὰ μὲ τραβοῦσε ἀπότομα πίσω. Τὰ δάχτυλά μου, ψάχνοντας γιὰ καμιά ρωγμὴ, ὅλο γλιστροῦσαν. Καθὼς ἀρχίζα νὰ κουράζομαι, ἔκανα τὸ γύρο δοκιμάζοντας νὰ βγῶ ἀπὸ ἄλλα σημεῖα, ἐκεῖ ὅπου ἡ θάλασσα μπαινόβγαине σπασμωδικά, ὅμως ἡ δυσκολία ἦταν ἀκόμη μεγαλύτερη καθὼς ἀποκάτω τὸ νερὸ ἦτανε πιὸ βαθὺ καὶ παρότι οἱ βράχοι δὲν ἦταν τόσο κοφτοὶ ἦταν πιὸ λεῖοι ἢ γλιστροῦσαν ἀπὸ τὰ φύκια καὶ δὲν εἶχα ποῦ νὰ πιαστῶ. Στὸ τέλος κατάφερα νὰ σκαρφαλώσω ἀπὸ τὸ βράχο μου — πιθανόμουν πότε μὲ τὰ δάχτυλα τῶν χεριῶν, πότε μὲ τῶν ποδιῶν, μετὰ γονάτιζα μὲ τὸ πλάι σὲ κάποια προεξοχή. Ὅταν ἔφτασα στὴν κορυφὴ καὶ ξάπλωσα κοντανασαίνοντας στὸν ἥλιο, πρόσεξα πὼς τὰ χέρια καὶ τὰ γόνατά μου ἦτανε μὲς στὰ αἵματα.

Ἄπὸ τότε ποὺ ἐγκαταστάθηκα ἐδῶ ἀπολαμβάνω τὸ ὅτι μπορῶ νὰ κολυμπᾶω γυμνός. Ἡ βραχώδης ἀκτὴ, δόξα τῷ Θεῷ, δὲν προσελκύει ἐκδρομεῖς μὲ πιτσιρίκια. Πανάθεμα τὶς ἀμμουδιές τους, τουλάχιστον ἐδῶ δὲν βλέπεις οὔτε κόκκο ἄμμου. Ἐχω ἀκούσει νὰ λένε πὼς δὲν εἶναι καλὴ παραλία. Μακάρι νὰ τὴ βλέπουνε πάντα ἔτσι. Τὰ βράχια, ποὺ τραβᾶνε σὲ μάκρος κι ἀπὸ τὶς δύο μεριές, ὄντως δὲν τὰ λές γραφικά. Ἐχουν ἓνα χρῶμα καφεκίτρινο, καλύπτονται ἀπὸ κρυσταλλικὲς φολίδες, κι ὅσο τραβᾶνε, ἀναδιπλώνονται σὲ τεράστιους ἄχαρους ὄγκους χωρὶς ἀρχὴ καὶ τέλος. Κάτω ἀπὸ τὴ γραμμὴ τοῦ νεροῦ κάτι σκοῦρες καφετιῆς γυαλιστερὲς γιρλάντες ἀπὸ φύκια ὅλο φυσαλίδες ἀναδίνουν μιὰ κάπως δυσάρεστη μυρωδιά. Παρὰ ταῦτα, ὅταν ὁ ἀναρριχητὴς φτάσει ψηλά,

και ἐκ τοῦ συστάδην, θὰ εἰσπράξει ἀμέτρητες, ἀπρόσμενες μυστικὲς χαρές. Ὑπάρχουν πάμπολλες χαράδρες σὲ σχῆμα V, μὲ λιμνοῦλες ἢ καιὶ λιθῶνες μὲ μιὰ ἀπίθανη ποικιλία ὄμορφες πέτρες. Ὑπάρχουν καιὶ λουλούδια ποὺ κι ἐγὼ δὲν ξέρω πῶς κατορθώνουν νὰ φυτρώσουν στὶς σχισμάδες: ρόζ ἀρμέρια καιὶ μὲν μολόχα, ἓνα εἶδος θαλασσινῆς λιχνίδας ποὺ δὲν ἀφήνει οὔτε πόντο ἀκάλυπτο, ἓνα γαλαζοπράσινο φυτὸ μὲ κάτι φύλλα σὰν τοῦ λάχανου, ἓνα σπιθαμιαῖο πετρόχορτο μὲ κάτι φυλλαράκια τοσαδὰ καιὶ κάτι λουλουδάκια ποὺ σχεδὸν βγάζουν ἄχρηστο τὸν γυμνὸ ὀφθαλμὸ. Πρέπει νὰ βρῶ ὅπωςδήποτε τὸν μεγεθυντικὸ φακὸ μου γιὰ νὰ τὰ ἐξετάσω κανονικά.

Ἐνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀκτῆς εἶναι ὅτι τόπους τόπους τὸ νερὸ ἔχει ἀνοίξει τρύπες στὸ βράχο, τὶς ὁποῖες δὲν θὰ τιμήσω μὲ τὸν ὄρο σπηλιές, ποὺ ὅμως στὰ μάτια τοῦ κολυμβητῆ εἶναι θέαμα ἐντυπωσιακὸ κι ἐλαφρῶς δυσσοῖωνο. Σ' ἓνα σημεῖο, κοντὰ στὸ σπῆλι μου, ἡ θάλασσα ἔχει κυριολεκτικὰ συνθέσει ἓνα ἀψιδωτὸ γεφύρι ἀπὸ βράχια, κι ἀποκάτω ξαμολάει τὰ βογγητά της κόντρα σ' ἓνα κοφτὸ κοίλωμα τῶν βράχων ποὺ πάει σὲ μεγάλο βάθος. Μοῦ προκαλεῖ ἀνεξήγητη εὐχαρίστηση νὰ στέκομαι σ' αὐτὸ τὸ γεφύρι καιὶ νὰ παρατηρῶ τὴ βία ποὺ ἐκλύουν τ' ἀφρισμένα κύματα, καθὼς χυμοῦν ἢ ἀποτραβιοῦνται στὸν περιορισμένον χῶρον τῆς τρύπας.

Ἀπὸ τότε ποὺ τὰ ἔγραψα αὐτὰ ἔχει περάσει ἄλλη μία μέρα. Ὁ καιρὸς συνεχίζει νὰ εἶναι σχεδὸν τέλειος. Δὲν ἔχω λάβει κανένα γράμμα ἀπὸ τότε ποὺ ἤρθα, κάτι ποὺ εἶναι λίγο περιέργο. Ἡ πρώην γραμματέας μου, ἡ μὲς Κάουφμαν, ἔχει τὴν καλοσύνη νὰ ἀνακόπτει τὴ σταθερὰ

μειούμενη ροή τῶν ἐπαγγελματικῶν ἐπιστολῶν μου στο Λονδίνο. Στὸ κάτω κάτω ποιανοῦ ἄλλου τὰ νέα θέλω νὰ μαθαίνω ἐκτὸς ἀπὸ τῆς Λίζι, κι αὐτὴ κατὰ πᾶσα πιθανότητα λείπει σὲ περιοδεία.

Συνεχίζω νὰ ἐξερευνῶ τὰ βράχια πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ πύργου μου. Naί, τώρα πιά δὲν εἶμαι μονάχα ἰδιοκτήτης ἑνὸς σπιτιοῦ καὶ πολλῶν βράχων, ἀλλὰ κι ἑνὸς ἐρειπωμένου κυκλικοῦ παράκτιου φρουρίου, ἑνὸς «μαρτέλο»! Ἄλιμονο, μόνο ὁ σκελετός του ἔχει ἀπομείνει. Θὰ μοῦ ἄρσενε νὰ τὸ ἀναστηλώσω, νὰ βάλω μιὰ στριφογυριστὴ σκάλα καὶ νὰ φτιάξω ἕναν ἐντυπωσιακὸ χῶρο μελέτης, ὅμως, ἀντίθετα μὲ τὴν ἰδέα ποὺ ἔχουν οἱ ἄλλοι γιὰ μένα, δὲν εἶμαι πλούσιος. Οἱ περισσότερες οἰκονομίες μου πῆγαν στὸ σπίτι τῆς θάλασσας. Παρὰ ταῦτα ἔχω καλὴ σύνταξη, ποὺ τὴ χρωστάω ἐδῶ καὶ χρόνια στὸ ἐπιχειρηματικὸ δαιμόνιο τῆς καλῆς μου τῆς Κλέμεντ. Πρέπει νὰ κάνω οἰκονομία. Κοντὰ στὸν πύργο ἀνακάλυψα ἕνα ἐνδιαφέρον ἀρχαιολογικὸ κατάλοιπο, τὸ ὁποῖο ταυτόχρονα ἀποτελεῖ τεκμήριο πὼς δὲν εἶμαι ὁ μόνος ποὺ διαπίστωσε ὅτι δυσκολευόταν νὰ βγεῖ ἀπὸ τούτη τὴ θάλασσα. Σ' ἕναν μικρὸ, μυστικὸ κολπίσκο κάτω ἀπὸ τὸν πύργο, ἀθέατο κατὰ τὰ ἄλλα, ἂν δὲν στεκόσουν ἀκριβῶς ἀπὸ πάνω, εἶναι λαξευμένα μερικὰ σκαλιὰ στὴ μιὰ πλευρὰ τοῦ βράχου, ποὺ κατεβαίνουν μέχρι τὸ νερό, πλαισιωμένα ἀπὸ μιὰ σιδερένια κουπαστὴ. Δυστυχῶς τὸ κάτω ἄκρο τῆς κουπαστῆς ἔχει φύγει καὶ μιὰ ποὺ ἢ πρόσφη τοῦ βράχου εἶναι λεία, τὰ γλιστερὰ σκαλιὰ εἶναι ἄχρηστα, ἂν ἐξαιρέσουμε τίς ὥρες τῆς φουσκοθαλασσιᾶς, ἂν ἔχει κύμα βουνό. Μὲ δυὸ λόγια, τὸ κύμα σὲ παίρνει καὶ σὲ σηκώνει. Εἶναι ἀξιοσημείωτο πόσο ἥρεμα κι ἀπο-

φασιστικά μπορεί νά φανερώσει τή δύναμή της ή παι-
χνιδιάρα θάλασσά μου! Πάντως ή ιδέα είναι άσυζητητή
καταπληκτική. Πρέπει νά φροντίσω νά μπεϊ μιá προ-
έκταση τῆς κουπαστῆς· και μάλιστα σκέφτομαι πώς με-
ρικὰ σιδερένια ύποστηρίγματα, μηηγμένα στήν μπρο-
στινή όψη τοῦ «βράχου μου», θά ἦταν ό,τι πρέπει για
νά στηρίζεις χέρια και πόδια στήν ανάβαση, όπως και
νά ἔναι ή θάλασσα. Πρέπει νά ρωτήσω στο χωριό ποῦ
θά βρῶ έργάτες.

Βούτηξα από τὰ «σκαλιὰ τοῦ πύργου» και κολύμπη-
σα με φουσκοθαλασσιά, μετά ξάπλωσα γυμνός στο χορ-
τάρι δίπλα στον πύργο, με μιá αίσθηση άφατης γαλήνης
και ευτυχίας. Δυστυχῶς ό πύργος όλο και προσελκύει
κάποιον τουρίστα· όμως δέν είμαι διατεθειμένος νά βά-
λω ταμπέλα ποῦ νά γράφει *Ίδιωτικός χῶρος*. Τούτη ή
έλάχιστη πρασιά είναι ή μόνη έκταση με χορτάρι ποῦ μοῦ
άνηκει, με εξαίρεση τὸ μικρὸ κομμάτι ποῦ βρίσκεται
άκριβῶς πίσω από τὸ σπίτι. Αὐτὸ τὸ χορτάρι, σίγουρα
ταλαιπωρημένο από τοὺς θαλασσινοὺς άέρηδες, είναι μιá
σταλιά, τὰ φυλλαράκια άπλώνονται γύρω σαν στρογγυλά
χαλάκια, σκληρὰ σχεδὸν όσο τοῦ κάκτου. Στὰ ριζὰ τοῦ
πύργου φυτρώνει ρόζ και λευκή βαλεριάνα και ένα θυμάρι
με πορφυρά λουλούδια τρυπώνει μες στο χορτάρι και σκαρ-
φαλώνει έδῶ και εκεί στα βράχια ποῦ βλέπουνε στη στεριά.
Τὰ παρατήρησα τόσο αὐτὰ όσο και τὸ λιλιπούτειο πετρό-
χορτο με τὸν μεγεθυντικὸ φακό μου. "Όταν ἤμωνα δέκα
χρονῶν ἤθελα νά γίνω βοτανολόγος. "Ό πατέρας μου, πα-
ρότι είχε άγνοια, λάτρευε τὰ φυτὰ και μαζί παρατηρού-
σαμε πολλὰ και διάφορα. "Όρες ώρες άναρωτιέμαι τί θά
είχα κάνει στή ζωή μου αν δέν είχα τή βίδα με τὸ θέατρο.

Στήν ἐπιστροφή τὸ βλέμμα μου ὅλο κι ἔπεφτε στὶς διάφορες λιμνοῦλες μου. Εἶναι ἀσύλληπτη ἡ πανέμορφη, παράξενη ζωὴ ποὺ κλείνουν μέσα τους. Πρέπει νὰ προμηθευτῶ μερικὰ σχετικὰ βιβλία, ἂν εἶναι νὰ ἐξελιχθῶ, πρὸς μετριόφρονα ἱκανοποίησή μου, στὸν φυσιοδίφη τῆς περιοχῆς — μιὰ μικρογραφία ἄς ποῦμε τοῦ Γκίλμπερτ Γουάιτ. Μάζεψα κάμποσες καλούτσικες πέτρες καὶ τὶς πῆγα στὴν ἄλλη μου τὴν πρασιά. Λεῖες, ἔλλειπτικές στὸ σχῆμα, εἶναι ὠραῖο νὰ τὶς πασπατεύεις. Μία ἀπ' ὅλες, αὐλακωμένη μὲ ὑπέροχες λευκὲς γραμμὲς σὲ κατάστικτο ρόζ φόντο, τὴν ἔχω μπροστά μου καθὼς γράφω. Τοῦ πατέρα μου θὰ τοῦ ἄρесе πολὺ ἐδῶ πέρα — ἀκόμη τὸν σκέφτομαι, μοῦ λείπει.

Ἔχω φάει γιὰ μεσημέρι καὶ ἦρθε ἡ ὥρα νὰ περιγράψω τὸ σπίτι. Μὲ τὴν εὐκαιρία, νὰ πῶ ὅτι γιὰ μεσημεριανὸ ὄχι ἀπλῶς ἔφαγα ἀλλὰ καὶ ἀπόλαυσα τὰ ἐξῆς: πάστα ἀντζούγιας σὲ ζεστή, βουτυρωμένη φρυγανιά, κουκιὰ καὶ φασόλια στὸ φούρνο μὲ ψιλοκομμένο σέλινο, ντομάτες, λεμόνι κι ἐλαιόλαδο. (Ἔχει σημασία νὰ εἶναι πολὺ καλὸ τὸ ἐλαιόλαδο, νὰ ἔχει γεύση, γι' αὐτὸ ἔχω φέρει κάμποσο ἀπὸ τὸ Λονδίνο.) Θὰ τοῦ πηγαίνανε πολὺ καὶ οἱ πράσινες πιπεριές, μόνο ποὺ τὸ παντοπωλεῖο στὸ χωριὸ (κάπου τρία χιλιόμετρα εὐχάριστος περίπατος) δὲν εἶχε φέρει. (Τὸ Σράφ ἔντ εἶναι ἀποκομμένο, δὲν μπορεῖς νὰ κάνεις παραγγελία καὶ νὰ σοῦ τὰ φέρουν, γι' αὐτὸ κι ἐγὼ ψωνίζω τὰ πάντα, ἀκόμη καὶ τὸ γάλα, ἀπὸ τὸ χωριό.) Μετὰ μπανάνες καὶ κρέμα μὲ λευκὴ ζάχαρη. (Οἱ μπανάνες πρέπει νὰ εἶναι ψιλοκομμένες, ποτὲ πολτοποιημένες, καὶ ἡ κρέμα δὲν πρέπει νὰ εἶναι πηχτή.) Μετὰ

σκληρὰ κράκερ με βούτυρο Νέας Ζηλανδίας και τυρι Γουένσλιντεϊλ. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ ξένα τυριά δὲν τὰ βάζω στὸ στόμα μου. Τὰ δικά μας τὰ τυριά εἶναι τὰ καλύτερα στὸν κόσμο. Μ' αὐτὸ τὸ τσιμπούσι κατέβασα σχεδὸν ὀλόκληρο ἓνα μπουκάλι Μουσκαντέ ἀπὸ τὸ μεσαίας κλάσης «κελάρι» μου. Ἐφαγα και ἤπια ἀργά, ὅπως πρέπει νὰ κάνει κανεὶς (μαγεῖρευε γρήγορα, τρῶγε ἀργά), και χωρὶς περισπασμούς ὅπως (δὸξα τῷ Θεῷ) κουβέντα ἢ διάβασμα. Εἰλικρινά, εἶναι τέτοια ἀπόλαυση τὸ φαγητὸ ὥστε θὰ ἔπρεπε νὰ προσπαθεῖ κανεὶς ν' ἀποδιώχνει ἀκόμη και τὶς σκέψεις. Βέβαια και τὸ διάβασμα και οἱ σκέψεις εἶναι πολὺ σημαντικὰ ἀλλὰ, μὰ τὴν πίστη μου, σημαντικὸ εἶναι και τὸ φαγητό. Τί τυχεροὶ πρέπει νὰ νιώθουμε γιὰ τὸ ὅτι εἴμαστε τὰ μόνα ζῶα ποὺ ἀπολαμβάνουν με τὴν ψυχὴ τους τὸ φαγητό. Θὰ ἔπρεπε τὸ κάθε γεῦμα νὰ ἔναι γιορτὴ, νὰ μακαρίζουμε τὸν ἑαυτό μας γιὰ τὴν κάθε μέρα ποὺ φέρνει μαζί της τὴν καλὴ πέψη και τὸ πολύτιμο δῶρο τῆς πείνας.

Θὰ ῥθει ἀραγε ποτὲ ἐκείνη ἡ ὥρα ποὺ θὰ γράψω τὸ *Μαγειρικὴ τῶν 4 λεπτῶν ἀπὸ τὸν Τσάρλς Ἄροουμπαϊ*; Ἐξυπακούεται πὼς τὰ «4 λεπτά» ἀφοροῦν τὸν ἐνεργὸ χρόνο τῆς προετοιμασίας και δὲν συμπεριλαμβάνουν τὸν ἄνευ ἐποπτείας χρόνο τοῦ μαγειρέματος. Ἐχω ρίξει ματιὰς σὲ ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ λεγόμενα βιβλία «ταχύρρυθμης μαγειρικῆς», διαπίστωσα ὅμως πὼς ἔχουν μιὰ τάση ἐξαπάτησης τοῦ ἀναγνώστη, καθὼς τὰ «15 λεπτά» τους εἶναι στὴν πράξη μιὰ ὥρα, ἐπιπλέον δὲ περιέχουν ὁδηγίες τοῦ τύπου «Χτυπήστε τὸ μεῖγμα ἐλαφρὰ στὴν ταχύτητα 10 τοῦ μίξερ». Τὰ νταβραντισμένα κι ἀνεπιτήδευτα ἄτομα στὰ ὁποῖα θὰ ἀπευθύνεται τὸ βιβλίο μου

δὲν θὰ πρέπει ντὲ καὶ καλὰ νὰ ξέρουν πῶς νὰ τὰ συν-
 δυάσουν ἢ μπορεῖ καὶ νὰ ἔχουν πλήρη ἀγνοία τῆς ὅλης
 διαδικασίας. Θὰ εἶναι ὅμως ἡδονιστές. Στὸ φαγητὸ καὶ
 στὸ ποτό, ὅπως καὶ σὲ ἄλλα πολλὰ (ὄχι σὲ ὅλα πάντως),
 οἱ ἀπλὲς χαρὲς εἶναι οἱ καλύτερες, ὅπως γνωρίζει κάθε
 εὐφυῆς ἄνθρωπος ποὺ ἀγαπάει τὸν ἑαυτό του. Ὁ Σίντ-
 νεὶ Ἄς προσφέρθηκε κάποτε νὰ μὲ μυήσει στὶς ἀπολαύ-
 σεις τοῦ ἐκλεκτοῦ κρασιοῦ. Ἀρνήθηκα μετὰ βδελυγμίας.
 Ὁ Σίντνεὶ ἀπεχθάνεται τὰ κοινὰ κρασιά, εἶναι δυστυχῆς
 ἂν δὲν ἔχει μπροστά του τὸ πανάκριβο κρασί μὲ τὴν ἡμε-
 ρομηνία παραγωγῆς του. Γιατί νὰ καταστρέφει κανεὶς
 στὰ καλὰ καθούμενα τὸν οὐρανίσκο του μὲ κάποιο φτη-
 νόκρασο; (Ἐξυπακούεται πῶς δὲν ἀναφέρομαι σ' ἐκεῖνο
 τὸ κατασκευάσμα ποὺ ἔχει γεύση μπανάνας.) Ἐνα ἀπὸ
 τὰ μυστικὰ μιᾶς εὐτυχισμένης ζωῆς εἶναι οἱ συχνὲς μι-
 κρὲς ἀπολαύσεις, κι ἂν μάλιστα κάποιες ἀπ' αὐτὲς μπο-
 ρεῖς νὰ τὶς ἐξασφαλίζεις χωρὶς πολλὰ πολλὰ, τόσο τὸ κα-
 λύτερο. Συχνὰ ἡ ζωὴ στὸ θέατρο δὲν μοῦ ἄφηνε περιθώ-
 ρια γιὰ κανονικὸ γεῦμα καὶ στὸ παρελθὸν δὲν τὰ κατὰ-
 φερνα πάντα νὰ τρώω ἀργά, τὸ βέβαιο εἶναι πῶς ἔμαθα
 νὰ μαγειρεύω γρήγορα. Βεβαίως οἱ μέθοδοί μου (εἰδικὰ
 ἡ ἄνεση μὲ τὴν ὁποία χειρίζομαι τὸ ἀνοιχτήρι γιὰ τὶς
 κονσέρβες) ἴσως σκανδαλίζουν κάποιους ἀνόητους, κι ὅσο
 γιὰ ἐκείνους ποὺ μὲ παρότρυναν (ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ
 κορίτσια: ἡ Ζάν, ἡ Ντόρις, ἡ Ρόζμαρι, ἡ Λίζι) νὰ ἐκδώσω
 τὶς συνταγές μου, τὸ ἔκαναν λίγο μὲ συγκατάβαση, λίγο
 στὴν πλάκα. «Νὰ δεῖς ποὺ θὰ πουλήσει τὸ βιβλίό χάρη
 στ' ὄνομά σου», μοῦ κοπανοῦσαν χωρὶς στάλα διακριτι-
 κότητας. «Τὰ μαγειρέματα τοῦ Τσάρλς κάνουν μονάχα
 γιὰ πικνίκ», εἶχε πεῖ κάποτε ἡ Ρίτα Γκίμπονς. Ἀκριβῶς,

για καλά, για να μην πῶ για πρώτης τάξεως πικνίχ. Και να πῶ καί τοῦτο, ὅτι ἐννοεῖται πῶς οἱ καλεσμένοι μου πάντοτε κάθονται κανονικά σέ τραπέζι, ποτέ δὲν ἰσοροποῦν τὸ πιάτο τους στὰ γόνατά τους καὶ πάντοτε χρησιμοποιοῦν κανονικὲς πετσέτες φαγητοῦ, ποτέ χάρτινες.

Τὸ φαγητὸ εἶναι σοβαρὸ ζήτημα καί, παρεμπιπτόντως, ἓνα ζήτημα γιὰ τὸ ὁποῖο κανένας συγγραφέας δὲν λέει ποτέ του ψέματα. Ὁρες ὦρες ἀναρωτιέμαι ἀπὸ ποῦ νὰ ἀπορρέει αὐτὴ ἡ ἐκλεκτικὴ γαστρονομικὴ εὐφυΐα μου. Ἡ λιτότητα μὲ τὴν ὁποία ἀνατράφηκα μὲ εἶχε κάνει νὰ ἀπεχθάνομαι τὴ σπατάλη στὸ φαγητό. Τὸ μετρημένο τραπέζι μας μὲ ἱκανοποιοῦσε καὶ μὲ τὸ παραπάνω. Ἡ μητέρα μου ἦταν αὐτὸ ποὺ λέμε ἀπλή, καλὴ μαγειρίσσο, ἀπὸ τὴν ἀπλότητά της ἔλειπε ὅμως ἡ ἔμπνευση, ποὺ γιὰ μένα εἶναι ἡ πεμπτουσία τοῦ καλοῦ φαγητοῦ. Ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι ἡ θεία φώτιση ἦρθε καὶ σ' ἐμένα, καλὴ ὥρα ὅπως καὶ στὸν Ἅγιο Αὐγουστῖνο, ἀπὸ τὴν ἀποστροφή ποὺ ἐνιωθα γιὰ τὶς καταχρήσεις. Τὴν ἐποχὴ ποὺ ἤμουν ἀκόμη νεαρὸς σκηνοθέτης κουβαλοῦσα μέσα μου τόση ἠλιθιότητα καὶ συντηρητισμὸ ὥστε νὰ πιστεύω ὅτι ἔπρεπε νὰ πηγαίνω τοὺς καλεσμένους μου σὲ γνωστὰ ἐστιατόρια. Μὲ τὸν καιρὸ πῆρα εἶδηση πῶς τὸ νὰ περιδρομιάζω τεράστιες ποσότητες πανάκριβου, ἐπιτηδευμένου καὶ συχνὰ μέτριου φαγητοῦ σὲ δημόσιους χώρους δὲν ἦταν μονάχα ἀνήθικο, ἀνθυγιεινὸ καὶ ἀντιαισθητικὸ ἀλλὰ καὶ ἄτερπνο. Σιγὰ σιγὰ οἱ καλεσμένοι μου ἄρχισαν νὰ τέρπονται μὲ τὶς ἀπλὲς γεύσεις *chez-moi*. Ὑπάρχει μεγαλύτερη νοστιμιὰ ἀπὸ τὸ φρεσκοψημένο ψωμὶ ποὺ τὸ ἔχεις ἀλείψει μὲ βούτυρο, εἴτε τοῦ ἔχεις προσθέσει πάστα ἀπὸ ρέγγα καπνιστὴ εἴτε ὄχι; Ἡ ἀπὸ τὰ σκέτα

βρασμένα κρεμμύδια με λίγο κρύο κορνμπιφ για όποιον τὸ ἐπιθυμεῖ; "Ἐνα καλοφτιαγμένο πόριτζ με μαύρη ζάχαρη εἶναι πιάτο βασιλικό. "Ὁμως ἀκόμη καὶ τότε βρέθηκαν ἄτομα με τόσο θλιβερά διεστραμμένη γεύση ποὺ τὸν εὐφυῆ ἡδονισμό μου τὸν ἐξέλαβαν σὰν ἐκκεντρικότητα, σὰν σκέτο κόλπο ποὺ στοχεύει στὸν ἐντυπωσιασμό. (Κάτι σὰν τὸ φαγοπότι στὸν Ἄνεμο στὶς ἰτιές τὸ εἶχε χαρακτηρίσει ἕνας δημοσιογράφος.) Ἄφῃστε ποὺ μερικοὶ τὸ ἐκλάμβαναν σὰν προσβολή.

Παρά ταῦτα, δὲν ἀποκλείεται ὅτι αὐτὸ ποὺ σὲ τελικὴ ἀνάλυση μ' ἔκανε ν' ἀντιληφθῶ πόσο διάτρητη εἶναι ὅλη ἡ παραπλανητικὴ μυθολογία τῆς *haute cuisine* δὲν ἦταν τόσο τὰ ἐστιατόρια ὅσο τὰ ἐπίσημα δεῖπνα. Πάλευα χρόνια, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μάταια, νὰ πείσω τοὺς φίλους μου νὰ μὴν κάνουν μαγείρεμα τῆς φιγούρας. Ἄπὸ μόνο του τὸ χάσιμο χρόνου εἶναι σκέτος παραλογισμός· ἂν καὶ ὑποθέτω πὼς ἰσχύει ὅτι ὑπάρχουν κάτι δύστυχες γυναῖκες ποὺ ἄλλο δὲν ἔχουν νὰ κάνουν ἀπ' τὸ νὰ μαγειρεύουν. Βέβαια ὑπάρχει καὶ ἡ πλάνη ὅτι τὸ πολὺ περίτεχνο μαγείρεμα εἶναι πολὺ πιὸ «δημιουργικὸ» ἀπὸ ἕνα ἀπλὸ μαγείρεμα. Φυσικά (ἂς τὸ ξεκαθαρίσω μιὰ κι ἔξω), δὲν εἶμαι κανένας ἄξεστος. Ἡ κουζίνα τῆς γαλλικῆς ἐπαρχίας, ποὺ ἀραιὰ καὶ ποῦ τῆ βρίσκεις ἀκόμη σ' αὐτὴ τὴν εὐλογημένη γῆ, εἶναι πολὺ καλὴ· ὅμως ἡ ποιότητά της εἶναι συνδεδεμένη με μιὰ παράδοση κι ἕνα ἔνστικτο ποὺ δὲν ἀντιγράφονται με τίποτα. Ἡ σνὸμπ Ἄγγλιδα οἰκοδέσποινα δὲν θεωρεῖ ἀπλῶς ἀρετὲς τὴν ἐμμονὴ στὴ λεπτομέρεια καὶ τὴν ἱεροτελεστία· πολὺ συχνὰ ἀσκεῖ τὴν πεπλανημένη τέχνη της πρὸς ὄφελος κάποιων οἱ ὅποιοι, παρότι δὲν πρόκειται νὰ τὸ παραδεχτοῦν, δὲν ἀπολαμ-

βάνουν στο ελάχιστο το φαγητό της. Οί περισσότεροι φίλοι μου από το θέατρο ήτανε τόσο σουρωμένοι όταν έρχονταν για τραπέζωμα στο σπίτι μου, που τους είχε κοπεί ή όρεξη και σύν τοίς άλλοις καλά καλά δέν ήξεραν τί ήταν αυτό που τους είχε βάλει μπροστά τους. Γιατί να κάθεται όλη μέρα να μαγειρεύεις για κάποιους που θα φάνε (για να κυριολεκτοῦμε, θα βάλουν δυό μπουκιές στο στόμα τους και τέρμα) στην κατάσταση που βρίσκονται; Ό άνθρωπος που ξέρει να τρώει, ξέρει και να πίνει με μέτρο. Στά επίσημα δείπνα, επίσης, ή βεβιασμένη συζήτηση δέν σε αφήνει να απολαύσεις αυτό που τρώς. Το καλύτερο που μπορεί να σου συμβεί είναι να πετύχεις εκείνη την «τρύπα» ανάμεσα σε δύο συνδαιτυμόνες που έχουν πιάσει ψιλή κουβέντα με τους διπλανούς τους, όποτε μπορείς κι έσον ν' άφοσιωθείς άποκλειστικά στο πιάτο σου. Όχι, δέν είμαι φίλος αυτών των «επίσημων» σκηνικών που συχνά έχουν σχέση με τη ματαιοδοξία και το γόητρο και μιá έσφαλμένη αντίληψη του «καθωσπρεπισμού» μάλλον παρά με το γνήσιο ένστικτο τής φιλοξενίας. Για να μην πῶ ότι ή *haute cuisine* λειτουργεί άποτρεπτικά στη φιλοξενία, άπό τη στιγμή που όσοι δέν μπορούν ή δέν θέλουν να συμμορφωθοῦν με τίς έπιταγές της διστάζουν να προσκαλέσουν τους θιασῶτες της άπό φόβο μήπως φανοῦν άγροῖκοι ή μήπως τά θαλασσώσουν. Το φαγητό το εύχαριστιέσαι κυρίως όταν τρώς με φίλους που δέν τους άπασχολοῦν τέτοιας λογής «κοινωνικές άνησυχίες», και βέβαια, άκόμη περισσότερο, άμα τρώς μόνος σου. Δέν τά άντέχω αυτά τά «θεατρinίστικα συμπόσια», όπου τά φιλάκια δίνουν και παίρνουν ύπογραμμίζοντας μιá άνύπαρκτη οικειότητα.

Μετά από όλον αυτόν τον ἐξάψαλμο λέω νὰ ἀναβάλω ἄλλη μία μέρα τὴν περιγραφή τοῦ σπιτιοῦ. Ἄς προσθέσω πάντως ἐδῶ (ἂν καὶ θὰ εἶναι ἤδη προφανές) ὅτι δὲν εἶμαι χορτοφάγος. Βασικὰ τρώω ἐλάχιστο κρέας καὶ φρικιῶ στὴν ἰδέα τοῦ «σαρκοβόρου» ποὺ συχνάζει στὰ μπριζολάδικα. Ὑπάρχουν πάντως κάποια ἐδέσματα (ἢ πάστα ἀντζούγιας, ἄς ποῦμε, τὸ συκῶτι, τὰ λουκάνικα, τὰ ψάρια) ποὺ κατέχουν περίοπτη θέση στὸ διαιτολόγιό μου καὶ ἂν μοῦ λείψουν θὰ στενοχωρηθῶ ὡς πρὸς αὐτὰ ὁ ἠδονισμὸς θριαμβεύει ἔναντι μιᾶς γκρινιαρίκης καὶ περίπλοκης ἠθικῆς. Ἴσως θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ἔχω κόψει ἐντελῶς τὸ κρέας, γιὰ τὴν ὥρα ὅμως, μὲ τόσο ποὺ τράβηξε ἡ ἐπιχειρηματολογία, πολὺ ἀμφιβάλλω ἂν θὰ τὸ κόψω ποτέ.

Τώρα λοιπὸν θὰ περιγράψω τὸ σπίτι. Φέρει τὸ ὄνομα Shruff End. End, τέλος, τέρμα: σωστά, εἶναι σκαλωμένο σ' ἓνα μικρὸ ἀκρωτήρι, δὲν τὸ λές χερσόνησο, θαρρεῖς καὶ στέκεται πάνω στὰ βράχια. Ποιὸς τρελὸς τὸ ἔχτισε; Μᾶλλον τοῦ 1910 πρέπει νὰ ἦναι. Ὅμως τὸ «Shruff» τί σημαίνει; Ρώτησα δύο ἀπὸ τοὺς (μέχρι τώρα) ἐλάχιστους ντόπιους πληροφοριοδότες μου, καὶ οἱ δύο μοῦ εἶπαν, χωρὶς ὅμως νὰ μποροῦν νὰ μοῦ δώσουν περαιτέρω ἐξήγηση, πὼς τὸ shruff σημαίνει «μαῦρο». (Shruff: schwarz; πολὺ ἀπίθανο τὸ βρίσκω.) Πάντως γιὰ τὴν ὥρα δὲν ἔχω ἀνακαλύψει τίποτα σχετικὸ μὲ τὴν ἱστορία τοῦ σπιτιοῦ. Οὐδέποτε συνάντησα τὸ πρόσωπο, γηραιὰ κυρία, κατὰ τὰ λεγόμενα, κάποια κυρία Τσόρνι, ποὺ μοῦ τὸ πούλησε. Ἡ τιμὴ δὲν ἦταν χαμηλὴ, σὺν τοῖς ἄλλοις ὑποχρεώθηκα ν' ἀγοράσω καὶ ὅλα τὰ ἐπιπλα καὶ τὸν

έξοπλισμό, πού δὲν ἀξίζανε τίποτα. Ἄν τὸ ἀξιολογοῦσε κανεὶς ὡς κατοικία, τὸ Σράφ ἔντ εἶχε ἐμφανῆ μειονεκτήματα, τὰ ὁποῖα ἔσπευσα νὰ ἐπισημάνω στὸν μεσίτη. Ἐχει ἀνεξήγητη ὑγρασία. Ἀπὸ πλευρᾶς θέσης εἶναι ἐκτεθειμένο στὰ στοιχεῖα τῆς φύσης καὶ ἀποκομμένο. Δόξα τῷ Θεῷ, ἔχει καὶ τρεχούμενο νερὸ καὶ κεντρικὴ ἀποχέτευση (στὴν Ἀμερικὴ ἔτυχε νὰ ζήσω χωρὶς αὐτά), ὅμως δὲν ἔχει οὔτε ἠλεκτρικὸ οὔτε κανενὸς εἶδους θέρμανση. Τὸ μαγεῖρεμα γίνεται μὲ γκάζι. Ὑπάρχουν καὶ κάτι ἄλλες ἰδιορρυθμίες στὴν κατασκευὴ πού θὰ τις περιγράψω ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα τους. Ὁ μεσίτης χαμογελοῦσε, ἦταν ἐμφανὲς ὅτι τὸ εἶχα ἐρωτευτεῖ τὸ σπίτι καὶ ὅτι τὰ μειονεκτήματα ἦταν ἀμελητέα. «Εἶναι μοναδικὴ περίπτωση», μοῦ ἀντέτεινε. Πράγματι, εἶναι.

Ἡ θέση του μὲ ἐμπνέει, κι ἄς μοῦ λένε μὲ μιὰ δόση χαιρεκακίας οἱ (γείτονές μου) ἀπὸ τὸ χωριὸ πῶς τὸ χειμῶνα τὸ πιάνει τὸ κρύο καὶ τὸ δέρνουν οἱ ἀέρηδες. Δὲν τοὺς περνάει ἀπὸ τὸ μυαλὸ ὅτι τις περιμένω πῶς καὶ πῶς αὐτὲς τις θύελλες, ὅταν τὰ ἀνταριασμένα κύματα θὰ μοῦ βαρᾶνε τὴν πόρτα! Ἀπὸ τότε πού ἐγκαταστάθηκα ἐδῶ (μιλᾷμε γιὰ μερικὲς ἐβδομάδες), ἔχει μιὰ νημεῖα πού σοῦ σπάει τὰ νεῦρα. Χτὲς ἡ θάλασσα ἦταν κάλμα σὲ βαθμὸ ἀκινησίας, καὶ οἱ γαλάζιες κρεατόμυγες, στόλος ὀλόκληρος, θαρρεῖς καὶ γλιστροῦσαν πάνω στὸ ταυνομένο γαλάζιο. Ἀπὸ τὰ παράθυρα στὸν ἐπάνω ὄροφο, αὐτὰ πού βλέπουν στὴ θάλασσα (ὅπου εἶμαι καθισμένος αὐτὴ τὴν ὥρα), θέα εἶναι ἀποκλειστικὰ ἡ θάλασσα, ἐκτὸς κι ἂν σκύψεις νὰ ρίξεις μιὰ ματιὰ στὰ βράχια ἀποκάτω. Ὅμως ἀπὸ τὰ παράθυρα στὸ ἰσόγειο ἡ θάλασσα δὲν φαίνεται, μόνο τὰ βράχια τῆς ἀκτῆς βλέ-

πεις, ὄγκους γιγάντιους, πού ζώνουνε τὸ σπίτι. Ἀπὸ τὴν πίσω πόρτα, τὴν πόρτα τῆς κουζίνας, βγαίνεις στὴν «πελούζα» πού τὴ ζώνουν πέτρες κι εἶναι γεμάτη μυτερὸ σκληρὸ γρασίδι καὶ θυμάρι. Ἐδῶ θ' ἀφήσω τὴ Φύση νὰ κάνει τὴ δουλειά της. Ἔτσι κι ἀλλιῶς κηπουρὸς δὲν εἶμαι. (Τούτη ἐδῶ εἶναι ἡ πρώτη γῆ πού ἀποκτῶ.) Νὰ σημειώσω πὼς ἡ Φύση μοῦ ἔχει προμηθεύσει ἓνα κάθισμα σὲ βράχο, ὅπου βάζω μαξιλάρια, καὶ δίπλα μιὰ πέτρινη γούβα, ὅπου βάζω τὶς ὁμορφες πέτρες πού μαζεύω· ὁπότε κάθομαι στὸ πέτρινο κάθισμα καὶ παρατηρῶ τὶς πέτρες.

Μπροστὰ ἀπὸ τὸ σπίτι ἓνα μονοπάτι ὀδηγεῖ κατὰ μῆκος ἐνὸς κοφτοῦ, ὑπερυψωμένου λιθόστρωτου, πού θυμίζει φυσικὴ κρεμαστὴ γέφυρα, σ' αὐτὸ πού ἔχει ἀξιωθεῖ τὸν τίτλο «παραλιακὴ ὁδός». Ἀσφαλτοστρωμένη εἶναι, ἀλλὰ μὲ τέτοιον τρόπο πού τὸ χορτάρι ξεμυτίζει μὲς στὴ μέση. Αὐτοκίνητα πάντως δὲν περνᾶνε πολλὰ ἀπὸ κεῖ, ἀκόμη καὶ τὸν Μάιο. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ μπορῶ νὰ προσθέσω ὅτι ἓνα ἀπὸ τὰ μυστικὰ τῆς χαρισάμενης ζωῆς μου εἶναι ὅτι οὐδέποτε ἔκανα τὸ λάθος νὰ μάθω ὀδήγηση. Δὲν μοῦ ἔλειψαν ποτὲ οἱ γνωστοί, κατὰ κανόνα γυναῖκες, πού νὰ ψοφᾶνε νὰ μὲ πᾶνε ὅπου ἤθελα. Γιατί νὰ σκοτώνεσαι ἐσὺ ἅμα σκοτώνονται οἱ ἄλλοι γιὰ πάρτη σου; Δεξιὰ κι ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ λιθόστρωτο ἀπλώνεται ἓνας πετρότοπος, πέτρα πάνω στὴν πέτρα, ὅπως τὶς σώριασε ἡ Φύση, ἀπρόσιτες ἀπὸ τὴ θάλασσα. Τοῦτο τὸ σκηNIKὸ δὲν εἶναι τόσο θελκτικὸ, καὶ δὲν τοῦ λείπουνε οὔτε τὰ σκουριασμένα κονσερβοκούτια οὔτε τὰ σπασμένα μπουκάλια, πού πρέπει μιὰ μέρα νὰ κατέβω νὰ τὰ μαζέψω. Πέρα ἀπὸ τὸ δρόμο ἐμφανίζονται πάλι τὰ